

KÖZÖSSÉGI TUDÁSKINC

A MÉDIAÉRTÉS ÉS KRITIKAI GONDOLKODÁS OKTATÁSÁNAK CIVIL SZERVEZETEK BEVONÁSÁVAL MEGJELENŐ PERSPEKTÍVÁI A FELSOÓKTATÁSBAN*

Kovács Szilvia – Fejes Csilla

Bevezetés

■ Az információs társadalom elmélete arra világít rá, hogy a gazdaság és a társadalom egyre nagyobb része az információs javak termelésére és fogyasztására épül. Ez a paradigmaváltás nemcsak az információtechnológia területén, hanem a társadalmi és oktatási rendszerek egészében is jelentős hatásokat eredményezett. Az információ közös termelésére épülő modellek alapjaiban formálták át az iskolák és más formális tanulási környezetek működését, kényszerítve őket arra, hogy alkalmazkodjanak a szabadon hozzáférhető tudás és a társas termelés új realitásához (Szűts-Novák–Szűts 2019).

Ebben az átalakuló környezetben különösen fontos szerep jut a civil szervezeteknek, amelyek az innovációs és a társadalmi szükségletek közvetlen kielégítése révén képesek betölteni azokat a hiányosságokat, amelyeket a formális oktatás nem mindig tud kezelni. A multimédia-tanulás koncepciója – amely az oktatók feladatát az inspiráló tanulási környezet megteremtésében és az egyéni ismeretszerzési utak támogatásában látja (Bacsa-Bán 2020) – különösen előtérbe helyezi a szabadon hozzáférhető, releváns és minőségi tananyagok szükségességét, így a civil szervezetek által kínált oktatási anyagok nem csupán kiegészítő források, hanem alapvető eszközök lehetnek a digitális kompetenciák fejlesztésében.

A kommunikáció önszerveződő jellege ma már elvárásként fogalmazódik meg a tanulók felé: a problémák felismerésére, az információk célzott keresésére és kritikus feldolgozására egyaránt képesnek kell lenniük (Szőke–Milinte 2023).

Ebben a folyamatban különös jelentősége van annak, hogy a hallgatók milyen minőségű forrásanyagokhoz férnek hozzá, illetve milyen módszertani támogatást kapnak. A civil szervezetek nemcsak forrásokat biztosítanak, hanem olyan oktatási megközelítéseket is, amelyek figyelembe veszik a hallgatók eltérő tanulási igényeit és fejlődési ütemét (Kócuti 2020, 2021).

A jelen tanulmány azt vizsgálja, hogy a felsőoktatás által végzett szakemberképzésében hogyan és milyen hatékonysággal válhatnak a civil szervezetek oktatásmódszertani megközelítései a média- és kommunikációoktatás integrált részévé – kiemelten foglalkozva azokkal a kompetenciákkal, amelyek az információk gyűjtésére, feldolgozására és digitális tartalmak előállítására vonatkoznak. Az ilyen jellegű kezdeményezések révén a civil szervezetek nemcsak kiegészítő szerepet tölthetnének be, hanem az oktatási folyamat szerves részévé válhatnának, elősegítve egy dinamikusabb, adaptívabb képzési modell kialakítását, amely ezáltal hatékony választ adhat az információs társadalom kihívásaira.

A tanulmány próbafelvétel (pilot study) eredményeket mutat be, a Dunaújvárosi Egyetem (DUE), kommunikáció és médiatudomány, illetve televíziós műsorkészítő szakos hallgatói médiaértésének fejlesztése kapcsán. Ennek érdekében a kutatás betekintést ad egyes magyarországi, médiaértés fejlesztéséhez kapcsolódó civil szervezetek munkájába, általuk előállított tananyagokba(1). Majd online felmérésen keresztül bemutatja a felsőoktatásba, nevezetesen a DUE-ra érkező hallgatók bemeneti tudás/kompetencia értékelését, és hogy milyen formában találkoztak a médiaismeretekkel korábbi tanulásaik során (2). Egy workshopot követően, ahol a civil szervezetek forrásanyagainak felhasználása, oktatásmódszereinek alkalmazása történt, az újabb felmérés eredményei a tudásátadás eredményét vizsgálja, illetve a hallgatók megítélését a workshop hasznosságáról (3.). Végül, a hallgatói kérdőíveket kiegészíti egy oktatók körében történő felmérés eredményeinek elemzése is arról, hogy a vizsgálatba bevont hallgatók oktatói mennyiben használják fel a civil szervezetek által készített forrásanyagokat, illetve milyen tématerületeket követnek és várnának el a kommunikáció- és médiaoktatás folyamatában (4).

A vizsgálat hipotézise: a civil szervezetek által fejlesztett, rugalmas módszertanokra épülő forrásanyagok jelentős mértékben hozzájárulnak a hallgatók média-tudatosságának növeléséhez és tartalomelőállítási készségeik fejlesztéséhez, ezzel támogatva a digitális kompetenciák megerősödését, átmenetet biztosítva a passzív tartalomfogyasztásból az aktív tartalomelőállításba.

Fogalmi és történeti keretrendszer

A médiaértés képesség arra, hogy a különféle formában megjelenő tartalmakat elérjük, elemezzük és értékeljük, illetve ilyen üzenetekkel magunk is kommunikáljunk.

A médiaértést fejlesztő programok azon készségeket alakítják, amelyek elengedhetetlenek a média üzeneteinek helyes értelmezéséhez, hogy végső soron kritikus médiafogyasztókká váljunk.

A Mozgóké- és médiaismeret tantárgyat 1997 óta tanítják a magyarországi iskolákban, a Nemzeti Alaptantervnek (NAT) 2000 óta része, és csak szaktanári képzéssel rendelkező tanárok taníthatják. Bevezetésekor, a NAT így fogalmazott a korszerű műveltség részeként számon tartott kommunikációs kultúráról: "A tömeges, passzív információfogyasztás az életvitel és a gondolkodás torzulásához vezethet. Ezért az iskolának az új audiovizuális környezetet értő, szelektíven használó fiatalokat kell nevelnie." Hat évvel később, az ombudsman megvizsgálta a média-műveltség közoktatási rendszerben való fejlesztésének körülményeit (a személyi és tárgyi feltételeket, az aktuális gyakorlatokat), és ennek eredményeként megállapította, hogy a feltárt hiányosságok alapján a 2016-os helyzet „alkalmas arra, hogy a jogszélem közvetlen veszélyét idézze elő.” Ugyanis, az alapvető jogok biztosának Jelentése (AJB-479/2016. számú ügy) közvetlen összefüggést állapított meg a média-műveltség fejlesztése és az alapjogok érvényesülése között (Nagy, 2018). A digitális technológia eredményeként zajló társadalmi-gazdasági változások tehát már az alapjogok széles körét érintik, kezdve a politikai szabadságjogoktól a szociális és kulturális jogokon át, a harmadik generációs alapjogok¹ gyakorlásáig (Nagy 2018: 45).

Ennek ellenére 2020 elején egy előterjesztés azt javasolta a NAT módosítása kapcsán, hogy a Mozgóké- és médiaismeret tantárgyat kivezessék a tantervből. A szakmai felháborodás és tiltakozás ellenére 2023 év végén véglegessé vált: az állami fenntartású középiskolákban 2024-től felmenő rendszerben, a film- és médiaismeret, valamint vele párhuzamosan a művészettörténet, mint önálló tárgyak megszűnnek, érettségizni sem lehet belőlük (MTA 2023). A lépést az óraszámcsökkentéssel indokolták elsősorban, például a művészettörténeti ismereteket a vizuális kultúra tárgyba olvasztják be, illetve azzal, hogy megfelelőbb, ha a tudatos médiahasználattal kapcsolatos kompetenciák fejlesztése minden tantárgyban megjelenik. Ennek megvalósulása azonban kétséges, mivel abban az esetben, ha nincs idő, tanítási felület, számon kérhető tartalom és képességfejlesztés, tanári szaktudás, akkor az „átszövő megoldás” eredménytelenné válhat (Neuberger cit. Hartai, 2020); további lehetőség a média- és művészeti ismeretek közoktatására csak tagozatos formában maradhatna.

Amennyiben a helyzetet a tudásáramlás szemszögéből vizsgáljuk (Juhász–Elekés–Gyurkovics 2016), akkor (a jövőbe is tekintve) felmerül néhány kérdés: mik a médiaértés tudásának fő forrásai, kik a fő együttműködő partnerek a tudásszerzés és -átadás során, milyen társadalmi intézmények szintjén történik a tudásáramlás...?

Az immár több évtizedes múltra visszatekintő hazai mozgóké- és médiaoktatás történetének mostani, új szakaszában – a korábbi esztétikai funkciót kitüntetetten kezelő, majd a szövegközpontú jelelméleti, később a társadalomtudományi érzékenységű értelmezést követően (Sziójártó 2008; Maksa 2009) –, az alapvető jogok alanyi érvényesülésének érdekében, a médiaértési-reprezentációs modell mellett a demokratikus-szocializáló célkitűzése válik dominánssá. Ebben a folyamatban, a médiaértéssel foglalkozó civil társadalmi szervezetek szerepe is újrarendeződik, mivel a médiaértés tudásátadásának hálózatában a formalizált közoktatás a perifériára került.

A médiapedagógiai kutatások és gyakorlatok ugyan elsődlegesen a gyermekekre és a fiatalokra fókuszálnak (Bajka 2023), azonban a médiakritika elméleti tanulása és gyakorlati megvalósítása a felnőttoktatásból sem hiányozhat, indokolja ezt a korszellem, többek közt az élethosszig tartó tanulás, a digitalizáció, a mediatizáció stb. Ennek egy lehetséges módja a médiakritikai megközelítések megfelelő adaptálása a felnőttoktatásban, amely során párhuzamosan többféle diskurzus is megállja a helyét, megjelennek a médiapedagógia, a szociológia, a politológia és a kommunikációtudomány, illetve mindinkább az informatika elméleti keretei is (Bernhard-Skala et al. 2021).

Az újmédia káros hatásainak mindinkább megjelenő tárgyalása, a velük szemben kialakított mechanizmusok, például az ifjúsági média védelmét szolgáló jogi intézkedések bevezetése (Süss et al. 2018), aktuálisan az okos infokommunikációs eszközök iskolai használatának korlátozása (245/2024. (VIII. 8.) Korm. rendelet a nevelési-oktatási intézményekben a tiltott és a használatában korlátozott tárgyak köréről) egyfajta megőrző pedagógiát hoz előtérbe (Szűts–Szűts–Novák 2023), ami a felnőttképzésben további alternatív módszerek alkalmazását generálja. A közjót szolgáló felnőttoktatásnak tehát mindinkább részévé válik a digitális médiával szembeni kritikus viszonyulásra történő felhívás. (Rohs 2023)

A civil szervezetek jelentősége a médiaértés támogatásában

Ab ovo, a civil társadalmi szervezet olyan szervezeti struktúra, amelynek tagjai egy demokratikus folyamaton keresztül szolgálják a közérdeket, és amely közvetítő szerepet játszik a közigazgatási (lásd, oktatási) szervek és a polgárok között (EUR-Lex 2024). Amennyiben a közoktatás közszolgáltatás² a tanítás egyes tartalmában nem tud érvényesülni, úgy a tudáshoz való hozzáférés korlátairól is beszélhetünk. És nemcsak a nyersanyagok és eszközök hozzáférése lehet korlátos, de az arról szóló tudásnak is lehetnek gátjai, hogy mit lehet ezen erőforrásokkal kezdeni (Bodó 2013: 14). Ezek a korlátok különösen élesen jelentkeznek a digitális média világában, ahol a kritikus gondolkodás és a médiatudatosság hiánya komoly, és évről évre fokozódó kihívásokat és problémákat okoz a fiatal és a felnőtt korosztályok körében egyaránt (Gyarmati 2023).

A médiakritikai szemléletmód, a médiakörnyezet-ismeret egy információs vagy okos társadalomban erőforrásként jelenik meg, ennek fejlesztése és terjesztése, oktatása a hozzáférés biztosításának eszköze. Ezen erőforrások és hozzáférésük mesterséges szűkössége esetén a civil közösségek szerepe megkerülhetetlenné válik, hiszen alulról, önszerveződve, a létező erőforrások hatékonyabb felhasználásával és nyitott hozzáféréssel képesek/akarnak megoldani egy olyan problémát, amelyet a hagyományos, felülről irányított gazdasági és politika struktúrák nem. A médiaértés-oktatással foglalkozó civil társadalmi szervezetek tehát a rendelkezésünkre álló erőforrások kiaknázásával szabadon is felhasználható, szabadon is hozzáférhető közjóságot, szintetikus közkincseket, kulturális javakat³ állítanak

elő, közösségeik pedig úgy szervezik meg önmagukat, hogy ez a közös birtok fennmaradjon, és lehetőleg gyarapodjon (Bodó 2013: 19; Odorige 2022).

A médiaértés fejlesztése alapvető eleme a „kulturális rugalmasság” megteremtésének, amely képessé teszi a közösségeket arra, hogy alkalmazkodjanak a gyorsan változó digitális környezethez. Ez különösen fontos a sérülékeny, marginalizált csoportok esetében, akik gyakran kimaradnak a hivatalos oktatási programokból (Livingstone–Helsper 2007), és akikre különös figyelmet fordítanak a civil szervezetek. Ezen kívül az általuk szervezett médiatudatossági programok olyan „participációs mezőket” hoznak létre, amelyekben az egyének nem csupán passzív befogadók, hanem aktív alakítói is a médiatartalomnak (Jenkins 2006: 125–145).

Annak ellenére, hogy a médiaértés nem kizárólag a gyermekek, hanem a fiatal felnőttek körében is hiányos és fejlesztésre szoruló kompetencia (NMHH 2020), Magyarországon a felsőoktatási intézmények többségében jelenleg még nem fordítanak kiemelt figyelmet e készségek célzott fejlesztésére. Noha a közösségi média és a mesterséges intelligencia (MI)-eszközök használata is rendkívül elterjedt ebben a korosztályban, a tudatos és kritikus alkalmazásuk nem kerül kellő hangsúlyra az oktatási programokban; jelenleg csupán a Pázmány Péter Katolikus Egyetem kínál dedikált kurzust médiaértés/médiajártasság témakörben (PPKE 2024). Ezek a készségek ugyanakkor elengedhetetlenek lennének a munkára, tudományos pályára, illetve kutatásra való felkészülés során, hiszen a média és az információk feldolgozásának képessége a modern munkaerőpiacon és az akadémiai szférában egyaránt alapvető elvárás. Ez a diszparitás sürgetővé teszi a felsőoktatási tantervek újragondolását, vagy a témával foglalkozó extrakurrikulális programok mielőbbi beépítését, különösen annak fényében, hogy a fiatal felnőttek médiahasználati szokásai jelentős befolyást gyakorolnak nemcsak egyéni döntéshozatalukra, hanem a társadalmi és tudományos folyamatokra is.

Ebben a kontextusban a civil szervezetek fontos szerepet tölthetnek be a hiányosságok pótlásában, különösen azáltal, hogy rugalmas, gyakorlatorientált programokat kínálnak, amelyek kiegészíthetik a felsőoktatást, ezenkívül pedig olyan közösségi projekteket is kezdeményezhetnek, amelyekben a hallgatók aktívan részt vehetnek, ezzel elősegítve nemcsak az elméleti, hanem a gyakorlati kompetenciák fejlesztését is.

Egyes civil szervezetek kurrikuluma a médiaértésért

A médiaműveltség oktatásának hazai kontextusban történő vizsgálatához olyan civil szervezetek kiválasztását tűztük ki célul, amelyek nemcsak jelentős tapasztalatokkal rendelkeznek ezen a területen, hanem eltérő módszertanokkal, célcsoportokkal és erőforrásokkal is dolgoznak. A médiaműveltség oktatásának területén munkálkodó magyar civil közösségek áttekintése után kettő, plusz egy kontroll szervezet került kiválasztásra annak érdekében, hogy az általuk összeállított képzési anyagokról, módszerekről pontos képet kapjunk.

Az adatgyűjtési eljárás alapját a szervezetek honlapjai adták, a beavatkozásmentes elemzés tárgyát az ott található vizuális anyagok, írott szövegek és videók biztosították. (1) A **Televele Médiapedagógiai Műhely Egyesület** (www.televele.hu), (2) az **Idea Alapítvány** (www.ideaalapitvany.hu) és (+1) a **Bűvösölgy Médiaértés-oktató Központ** (www.buvosvolgy.hu) együttesen átfogó képet nyújtanak a magyarországi médiaműveltségi oktatás különböző aspektusairól, kiválasztásukat pedig az alábbi tudományos és szakmai szempontok indokolják:

1. Eltérő fókusz és módszertanok

A Televele Médiapedagógiai Műhely Egyesület programjai elsősorban a gyermek- és ifjúsági célcsoportokra koncentrálnak, különös tekintettel a pedagógusok és szülők médiaismereti kompetenciáinak fejlesztésére. Módszertani megközelítésük az élménypedagógián, a kooperatív tanuláson és a dramatikus játékokon alapul, melyeket nemzetközi minták (német és angolszász műhelyek) adaptációjaként dolgoztak ki. A különböző korcsoportokra szabott képzési anyagaik – például a Médiapakk- vagy a Drón-program – széleskörűen alkalmazhatóak lehetnek a felsőoktatásban is.

Az Idea Alapítvány ezzel szemben a médiatudatosság fejlesztését célzó iskolai projekteket és online tananyagokat készít és gondoz, amelyek kifejezetten a középiskolás korosztályhoz, illetve a tanáraikhoz szólnak. Online eszköztáruk – például a Pajzs app és a Detekto.hu platform – különösen releváns a digitális oktatásban, hiszen ezek önálló feldolgozásra is alkalmasak.

A Bűvösölgy Médiaértés-oktató Központ kiválasztását egyedien élményszerű, stúdióalapú képzéseik indokolták, amelyek a gyakorlati médiaműveltség elsajátítására helyezik a hangsúlyt. A programjaik mellett részletesen kidolgozott, tanárok számára elérhető óravázlatokkal támogatják a tanítási/ tanulási folyamatokat.

2. Relevancia a fiatal felnőttek médiaértésének fejlesztésében

Mindhárom szervezet programjai között található olyan elemek, amelyek kifejezetten a fiatal felnőttek számára relevánsak. A *Televele Médiapakk* anyaga vagy az Idea Alapítvány *Detekto.hu* platformja például hatékony eszközök lehetnek a digitális világban való eligazodáshoz szükséges készségek fejlesztésére, míg a *Bűvösölgy* támogató anyagai a többi közt a kritikai gondolkodás, reklámalemzés és álhír-azonosítás terén nyújtanak értékes ismereteket. A felnőttoktatásba bekerülő fiatal felnőttekhez (18–21 év) leginkább közel álló témák (jellemzően a 9–12. évfolyamos anyagokból válogatva) például: az álhírek, az online befolyásolás, a test-lélek témája a digitális világban.

3. Köz- és magánszféra támogatottsága, szakmai elismerés

Mindhárom szervezet olyan elismert intézményektől és alapítványoktól kapott támogatást (pl. Open Society Institute, Informatikai Vállalkozások Szövetségével (IVSZ), Emberi Erőforrások Minisztériuma (EMMI), Ökumenikus Segélyszervezet, Telekom, Nemzeti Média és Hírközlési Hatóság (NMHH)), amelyek bizonyítják programjaik minőségét és fenntarthatóságát. A Televele Edison Platform-díja, az Idea Alapítvány Oktatási Hivatal által akkreditált tanárképzése, valamint a Bűvösvölgy NMHH támogatásával működő modellje olyan szakmai referenciák, amelyek igazolják tevékenységeik megalapozottságát.

4. Hozzáférhetőség és adaptálhatóság

A tanulmány szempontjából lényeges volt, hogy a kiválasztott szervezetek programjai szabadon hozzáférhetőek vagy könnyen adaptálhatóak legyenek a felsőoktatási környezetben. Az online elérhető tananyagok, segédletek és óravázlatok mindhárom szervezet esetében rendelkezésre állnak, ami lehetővé teszi az egyetemi oktatásba történő beemelésüket. Például, a Televele MOPED programja (ugyan fiatalabb korosztály számára, de) dedikáltan CC (creative commons) besorolású, vagyis Nevezd meg! – Ne add el! – Ne változtasd! 3.0 Unported Licenc feltételeinek megfelelően szabadon felhasználható. A Bűvösvölgy által közölt szerzői jogok szerint szintén, tartalmi az ismeretszerzés érdekében, a szervezet céljai mentén igen, de kereskedelmi célzattal nem használhatók.

A civil szervezetek szintetizáló összevetésén túl érdemes kitérni az oktatásmódszertan megfigyelt civil elemeire is: Hiányterületeken képesek megjelenni, „problémaérzékenyek”, a társadalmi változásokra serkentőleg hatnak. Szemléletformálást végeznek, a dolgok lényegének megértését célul kitűzve, végső soron a társadalmi együttélés jobbá tétele érdekében. A tanár és a diák közös munkáján alapuló pedagógiai módszerek alkalmazása mellett, esetükben hangsúlyosan megjelenítik az önálló, a tanuló munkájára, megfigyeléseire, kutatásaira támaszkodó tanulás is. Ebben a tanárszerep újragondolását, jelentőségének csökkentését veszik alapul, ezzel párhuzamosan a tanulók autonóm, önszabályozott attitűdjét fejlesztve.

Empirikus kutatásunk érdekében, a workshop anyagának összeállításánál mérlegelni kellett, hogy a 'Média és kommunikáció' kurzus tematikájába, időrendi felépítésébe és a két korcsoport érdeklődésébe milyen (azonos) téma ágyazható be organikusan, amely a médiaértés és kritikai gondolkodás oktatásának egy konkrét szeletét is szolgálja, ezért esett a választás az álhírek problematikájára. Ehhez a civil szervezetek tananyagainak tartalmi átfedésben lévő eszközeire fókuszáltunk elsősorban, változatos forrásanyagokat és módszereiket alkalmazva. Például, a Televele Egyesület profiljából a fejlesztői munka tanár-személyes, analóg módszertani elemeit, óravázlatokat és feladatokat, az Idea Alapítvány tartalmi által biztosított önálló tananyag-feldolgozást, és a Bűvösvölgy médiaszertárában található infografikai összefoglalókat.

Hallgatói próbafelvételek

A 2024/2025-ös tanév, őszi félévében meghirdetett, *Média és kommunikáció* kurzus hallgatóinak bevonásával történt pilotkutatás, a számukra tartott média-értéssel, nevezetesen álhírekkel foglalkozó workshopja két alkalommal zajlott, az alábbiak szerint:

Jellemzők	Vizsgált csoport	Kontroll csoport
Tagozat:	Nappali	Levelező
Dátum, időtartam, helyszín:	2024. október 2., 135 perc, online, MS Teams platform	2024. október 12., 145 perc, offline, DUE tanterem
Hallgatók évfolyama, szakja:	14 fő másodéves kommunikáció és médiatudomány (alapképzés, BA), 10 fő elsőéves televíziós műsorkészítő (felsőoktatási szakképzés, FOSZK) szakos	24 fő másodéves és 2 fő elsőéves kommunikáció és médiatudomány (alapképzés, BA) szakos
Kurzusra regisztráltak létszáma (populáció):	36 fő	85 fő
Workshop résztvevőinek száma (minta), a teljes populáció arányában is:	24fő=66,7%	26 fő=30,6%

Először a kutatás célja és a workshop menete került bemutatásra, a részvétel önkéntes alapon történt, kérve a hallgatók hozzájárulását adataik kezelése kapcsán. Ezt egy demográfiai, illetve digitális eszköz- és internethasználatához kapcsolódó kérdéssor kitöltése követte, amely rákérdezett a médiatudatossággal kapcsolatos korábbi képzési tapasztalataikra is.

A nappali és a levelező tagozatos hallgatók többségében nők (67% és 58%), előbbiek jellemzően 18 és 21 év közöttiek (96%), utóbbiak átlagéletkora 40,31 év. A nappalis hallgatóknak átlagosan 3,96 db tartalom olvasásra és előállításra alkalmas digitális eszköz van a birtokukban, míg a levelezősöknek 3,5 db. A fiatal felnőttek közül egy átlagos hétköznapon 71%-uk 2–6 órát, 29%-uk 5–6 órát tölt képernyő (digitális eszköz) előtt, 12,5%-uk 9 óránál is többet; megjegyzendő, hogy kurzusaik kevesebb, mint fele online formában zajlik, ami átlagosan napi 1,5 órát vesz igénybe, de emellett leginkább filmek, videók nézéséből, illetve a közösségi médiahasználatból áll digitális tevékenységük (összesen 58,3%). A középkorúak ennél többet, 42,3%-uk több, mint 8 órát tölt képernyő előtt hétköznaponta, a legtöbben (61,5%) munkavégzés miatt. Egy átlagos hétfélig napon a fiatalok 54%-a, a középkorúak 74%-a 2–6 órát tölt képernyő előtt, vagyis az is látható, hogy a fiatalabb korosztály 37,5%-a viszont 6 óránál is többet szán hétfélig idejéből a digitális tevékenységekre. A fiatalok magáncélú internethasználatának legfőbb célja az azonnali üzenetküldő szolgáltatások használata, ez 50%-uknak első helyen szerepel, míg a középkorúaknak csak 38%-a teszi ezt első helyre.

A nappalisok esetében az online hírek, napilapok és folyóiratok olvasása csak 8%-uknál szerepelt első helyen, a levelezősöknél 15,4%-uk esetében. Ehhez kapcsolódóan általános oktatói tapasztalat, hogy a fiatal hallgatók a közösségi média felületein keresztül tájékozódnak a napi hírekről, eseményekről is.

A médiatudatosságra, mint fő kutatási témára áttérve, az látható, hogy a fiatal felnőttek 50%-a járt középiskolában Mozgóképkultúra és médiaismeret tanórára, ami viszont itt sem jelentette szükségszerűen azt, hogy ott a médiatudatosság fogalmával, eszközeivel találkoztak volna: 2 hallgató este mutatja ezt. Egyéb helyen, pl. tábor, szakkör, kiállítás, csak egy hallgató találkozott a médiatudatosság fejlesztésével. Médiaismeret témakörben 29,2% vett már részt bármilyen projektben, ezek főként iskolai keretek közt történtek, de szabadidős tevékenységként is szerzett már ismereteket mintegy 8%-uk. Ezek a projektek főként filmkészítéshez kötődtek, 1 fő említette az internet használatának veszélyeit, mint projekttemát. A középkorú felnőtt csoport 34,6%-a a felsőfokú képzésük során már részt vett médiatudatosságot is fejlesztő órán, sokan (30,7%) tréningeken, kiállításokon is. Mozgóképkultúra és médiaismeret tanórán a középkorú hallgatók 27%-a járt a középiskolai évei alatt, míg a hallgatók 84,6%-a egyáltalán nem volt résztvevője hasonló témájú tanórának. Akik viszont projektet is készítettek e téren szabadidős tevékenységként (7,6%) vagy a DUE kurzusaihoz kapcsolódóan végezték ezt (11,5%). Látható tehát, hogy ahol és amennyiben hiányzik a közoktatásból hozott médiaismeret, ott a felsőoktatás e téren nyújtott oktató, szemléletformáló szerepe elengedhetlenné válik.

A két csoport mintázata hasonló abban, hogy kikkel beszélgettek már a médiatudatosságról; a legfontosabb referenciacsoport a barátok köre (a válaszok 22,1%-a a fiataloknál és 20,7%-a a középkorúaknál), emellett a család, illetve a középkorúak esetében a munkatársak jelennek meg, mint személyközi információforrások.

A fent elemzett kérdőív kitöltését követően a workshop előre rögzített óravázlatot követett. Először három kép körül kellett eldönteniük a hallgatóknak (egyénileg), hogy a hozzájuk kötődő hír igaz-e, vagy valódi-e a fotó, illetve ezek lehetséges kombinációi közül mire tippelnek (pl. a hír és a kép is hamis). Visszajelzéseiket online úrlapon tehették meg (akik nem töltötték ki az első kérdőívet, ugyan részt tudtak venni a workshopon, akár csak passzívan is, de a jelen kutatásban nem szerepelnek az adataik).

A nappalis hallgatók egyike sem tudta mindhárom képet helyesen megítélni, 8,3%-uk kettő fotó esetében szemfüles volt, közülök csak egyiküknek volt tapasztalata e téren. A visszajelzéseik alapján, általában a megérzéseikre hagyatkoztak a döntéseik során. Ezt követően beszélgettünk az álhír, hoax stb. fogalmakról és azon online weboldalakról, amelyek célja ezeknek a tényellenőrzése. Majd csoportmunka következett, a résztvevők neveinek abc sorrendje alapján, 4–4 fővel, 9 csoportra lettek osztva. A kiscsoportok 8 darab álhírt kaptak, amelyeket típusba kellett sorolniuk, pl. kamuhír, összeesküvés-elmélet, szatíra, illetve megjelölni a motivációs szándékukat, pl. pénz, politika, aktivizmus, érzelmek.

Ehhez az álhírek különböző csoportjait bemutató infografikai segédlet is a hallgatók rendelkezésére állt, a csapatmunka pedig online alcsatornában zajlott. A legnehezebben a téves információkat (1 csapat), a szatírákat (0 csapat) és a kattintásvadász cikkeket (0 csapat) azonosították be, legeredményesebben a propagandát (7 csapat), az áltudományos híreket (7 csapat), kevésbé az elfogult tartalmakat (2 csapat) és az összeesküvés-elméleteket (2 csapat).

A workshop hasonlóan zajlott a levelező tagozatos hallgatók esetében is. Az eredményét tekintve az látható, hogy az egyéni feladatokban, a képek és szövegek megítélése esetében nagyobb arányban tudták helyesen eldönteni a fotókról és a magyarázó szövegekről, hogy azok igazak és/vagy hamisak, félrevezető tartalmúak, illetve azok összefüggését vagy azok összefüggésének hiányát. Ám a csoportmunka során, a 6 db 4–6 fős csapat már alul maradt az álhírek kategorizálásában. Leginkább a kattintásvadász tartalmú cikket sikerült jól besorolni (5 csoport), illetve az elfogult írást (4 csapat), kevésbé az áltudományos és a kamuhírt (3 csapat), de a szatíra is kifogott a hallgatókon (1 csapat). Ezért a két hallgatói kör mindegyikében, a csoportmunka szekciójának végén a FILTER-módszer⁴ is bemutatásra került, az álhírek kiszűrését még inkább segítendő.

A kutatás zárásaként ismét egy kérdőívet töltöttek ki a hallgatók, a benyomások és a program hasznosságát illetően. A fiatal felnőttek a workshop legtanulságosabb témájaként az álhírek különböző típusainak vizsgálatát jelölték meg (a válaszok 31,2%-a), ezt a kép és szöveg hitelességének kérdése követte (27%). Egy hallgató általános iskolában, az informatikaoktatás keretében a kattintásvadász cikkek jelenségével már találkozott, egy másik 2019-től, a COVID-járvánnyal kapcsolatosan kezdett el az összeesküvés-elméletek után kutatni. 67%-uk jelezte, hogy a workshop hatására változott a hozzáállása, vagyis nőtt a tudatossága a médiatartalmak kapcsán. A workshop hasznosságát 7,14-re pontozták (max. 10-ből). Javaslaik alapján még többet kellene foglalkozni az álhírek felismerését szolgáló módszerekkel, gyakorlatokkal, hírek vizsgálatával, akár „brutálisabb” példákon keresztül is. A workshopra pedig több alkalmat, időt szánnának. Igény lenne továbbá a mesterséges intelligencia (MI) generálta kép-, és híryananyagok problémájának átbeszélésére. Illetve, a „politikai finanszírozás által történő befolyásolás” ismertetésére is.

A középkorú felnőttek a workshop legnagyobb tanulságának ugyancsak az álhírek különböző típusainak vizsgálatát tartották (a válaszok 25,8%-a), illetve a kapott módszerek áttekintését arról, hogyan döntsék el a médiatartalmak hitelességét. Kiemelték még a kritikai szemléletre történő felhívást (18,9%). A levelezős hallgatók 69%-ának van gyermeke, akik többségében gyerek- (max. 12 évig) és serdülő korúak (max. 16 éves). A kérdésre, hogy milyen szerepében érintette meg legjobban a workshop tartalma, felvetései, a legtöbben (48%) azt választották, hogy médiatartalmak fogyasztójaként, 36%-ukat leendő kommunikációs szakemberként, illetve 12%-ukat szülőként. Az álhírekkel foglalkozó tananyagot, ők is, például az MI által generált videók, hanganyagok felismerésének módszerével fejlesztenék tovább.

Véleményük szerint, érdemes lenne bemutatni azokat az eszközöket is, amelyekkel például a képeket manipulálni lehet, mivel, ha ezeket ismeri a felhasználó, könnyebben felismerné egy-egy képről /videóról annak valódiságát is. Egyikük pedig azt írta: „Az álhírek hatásait is érdemes lehet vizsgálni, pl. az édesanyám teljes gondolkodását megváltoztatják ezek az oldalak, olyannyira, hogy vitába képes szállni az igazáért egy olyan témában, amik teljesen hiteltelen oldalról származik.”

A workshop hasznosságát tehát átlagosan 9,4 pontra értékelték (max. 10). 76%-uknak változott a hozzáállása, tudatossága a médiatartalmak kapcsán. Ezt a következő módokon fogalmazták meg:

„Alaposabban és több szempont alapján ellenőrzöm az olvasottakat.”

„Jobban a dolgok után nézni.”

„Mindig reális, valódi tartalmakat készíték majd.”

„Több oldalról érdemes megvizsgálni a médiatartalmakat.”

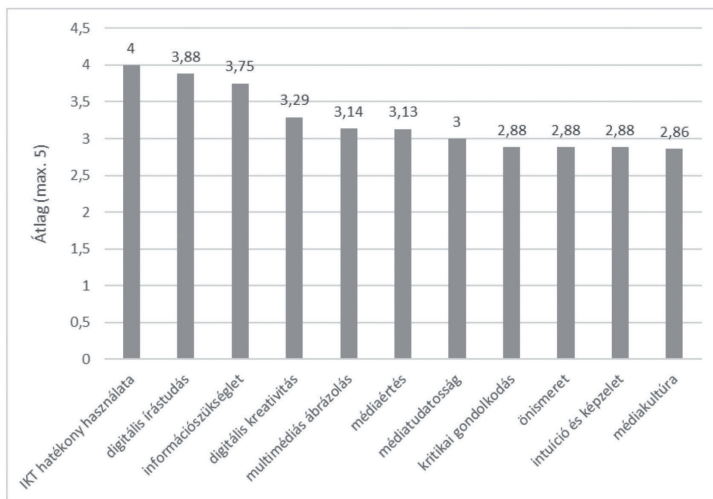
Oktatói próbafelvétel

A kutatásba bevont nappali tagozatos hallgatókat a kutatás időpontjában, a 2024/2025-ös tanév őszi félévében, 12 tantárgy kapcsán 9 oktató tanította, akiket ugyancsak bevontunk a felmérésbe. Az egyetemi oktatókat online kérdőív segítségével, 2024. október 7–11. között, a médiaértés megítéléséről, a civil szervezetek által előállított tananyagok használatáról, illetve az általuk tanított hallgatók készségeiről kérdeztük.

8-an töltötték ki a kérdőívet (88,8%), átlagéletkoruk 52,3 év, közülük 2 férfi és 6 nő. Változatos tantárgyakat oktatnak a hallgatóknak, angol szaknyelvi ismerektől kezdve, a vizuális kommunikáción át, a munkaerő-piaci, kommunikációs és pénzügyi ismereteken keresztül, a szociálpszichológiai és szociolingvisztikai ismeretekig. 37,5%-uk több, mint 10 éve tanítja az adott tárgyat, 25%-uk több, mint 5 éve. Az adott tárgyak oktatása során 87,5%-uk nem használ civil szervezet által előállított tanulási, készségfejlesztési segédanyagokat, amelynek legfőbb oka, hogy nem gondoltak erre a lehetőségre (62,5%), 37,5%-uk csak tudományos, egyetemi stb. szervezetek által előállított anyagokat használ. 87,5%-uk nem is hasznosította civil szervezetben az elmúlt évek kommunikáció, média oktatása során szerzett tapasztalatait.

A hallgatók fejlesztendő készségei, tudása és sajátosságai kapcsán, az oktatói tapasztalat azt mutatja, hogy a médiakultúra (átlag: 2,86; max. 5-ből), a kritikai gondolkodás, az önismeret, az intuíció és a képzelet tekintetében mutatkozik gyengeség (2,88), viszont a hallgatók erőssége az információs és kommunikációs technológiák hatékony használata (4), a digitális írástudás (3,88), illetve nagy fokú információs szükséglet jellemzi őket (3,75).

1. ábra. A fiatal felnőtt hallgatók készségeinek, tudásának és sajátosságainak oktatói értékelése

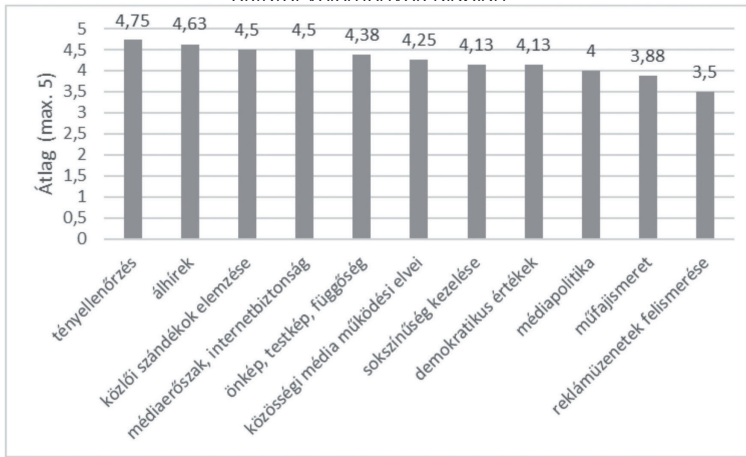
Forrás: Saját szerkesztés.

A kérdésre, hogy milyen témában lenne az oktatóknak szüksége kidolgozott oktatási/tanulási anyagokra a tanított tárgyhoz kapcsolódóan, volt aki azt jelezte, hogy minden anyag rendelkezésére áll, mások szakismereti anyagokat hiányolnak (pl. animációkészítés, hangszerkesztés, elemzési módszertant bemutató útmutatók), illetve a tudományos szektorban elérhető lektorált munkákat hiányolják. 37,5%-uk viszont ezek elkészítését nem bízna civil szervezetekre. Akik rábíznák az oktatási és tanulási segédletek kidolgozását nem-akadémiai szervezetekre (62,5%), a vizsgálatba bevont szervezetek közül inkább a Bűvösvölgy Médiaértés-oktató Központot választanák ehhez (60%). További kérdés volt, hogy az oktatók részt vettek-e az elmúlt három évben civil szervezet továbbképzésén médiapedagógia kapcsán, de a válasz mindegyikük esetében nemleges volt.

Végül, a kommunikáció és média oktatása kapcsán mértük fel az oktatók által fontosnak ítélt, illetve alkalmazott témákat. Legfontosabb oktatási feladatként a tényellenőrzés készségfejlesztése jelent meg (átlag: 4,75; max: 5-ből), ezt az álhírek (4,63), a közlői szándékok elemzése (4,5), a médiaerőszak, az internetbiztonság (4,5) követte a prioritási sorban. Legkevésbé tartották fontosnak a reklámüzenetek felismerését (3,5) és a műfajismeret (3,88) tanítását. Javasolták viszont a közjó, a társadalomkritikai attitűd, a közönségképződés, a viselkedéskultúra, a viselkedésmotiváció, az önismeret, a meggyőzés vs. manipuláció, továbbá az MI témáit.

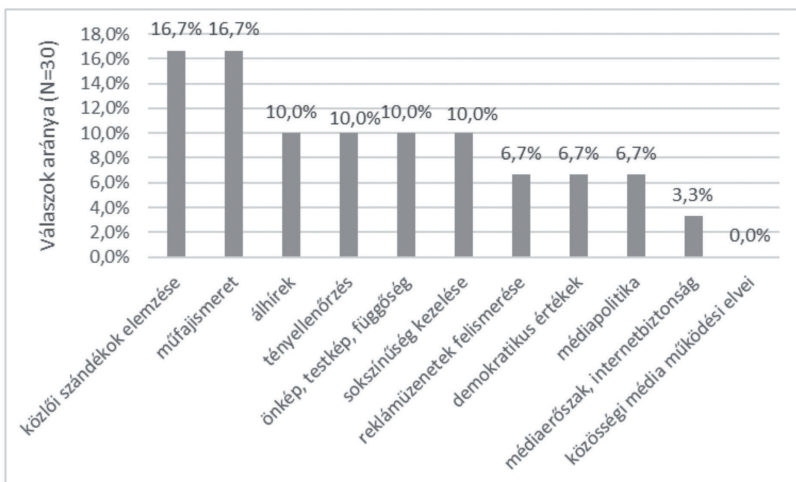
2. ábra. Egyes kommunikáció és média oktatási témák fontosságuk szerint, oktatói vélemények alapján

Forrás: Saját szerkesztés.

Ezen véleményekhez képest, a gyakorlatban alkalmazva, a kommunikáció- és médiaoktatás témái közül a műfajismeret és a közlöli szándékok elemzése bukkant fel leginkább (mindkettő 16,67% a válaszok arányában). Az olyan témák, mint a tényellenőrzés készségfejlesztése, az álhírek témája, a sokszínűség kezelése kisebb arányban kerül elő az oktatott tárgyakban jelenleg (10%), a médiaerőszak, az internetbiztonság ennél is ritkábban (3,33%), a közösségi média működési elvei pedig valószínűleg csak érintőlegesen.

3. ábra. Egyes kommunikáció- és médiaoktatási témák megjelenése az oktatott tárgyakhoz

Összefoglalás és következtetések

A jelen kutatás abból a feltevésből indult ki, hogy a kortárs médiafogyasztás során már kiskoruktól elengedhetetlen az egyének tudatosság- és felelősségszintjének hangsúlyozása, illetve ezen felismerést túllépve, az ehhez szükséges eszközkészlet, készségfejlesztés megteremtése ugyancsak létszükséglet, a szó legszorosabb értelmében, a többi közt a politikai szabadságjogok, a szociális és kulturális jogok fenntarthatósága érdekében. A tanulmány azt vizsgálta, hogy ebben a folyamatban a hazai civil szervezetek milyen szerepet töltenek be, és ehhez a felnőttképzés hogyan tud kapcsolódni.

A vizsgálat hipotézise, miszerint a médiaértés készségfejlesztése aktív tartalomfogyasztást eredményez, illetve ez konkrét esetünkben, a kommunikáció és média szakos szakemberképzésben, nevezetesen a Dunaújvárosi Egyetem hallgatói számára, egyfajta szerepváltást is hoz, továbbá, hogy mindehhez a civil szervezetek által előállított, kritikai gondolkodást ösztönző tananyagok felnőttképzésben történő alkalmazhatósága lehetséges – bizonyításra került.

A pilotkutatás egyértelmű különbségeket tárt fel az egyéni és a csoportos feladatok eredményessége között, rámutatva ezzel arra is, hogy a kutatást érdemes lenne később nagyobb mintaszámon, különböző felsőoktatási intézmények és szakirányok hallgatói körében megismételni, hogy átfogóbb képet kapjunk az alkalmazott módszerek hatékonyságáról és azok szélesebb körű adaptálhatóságáról.

Míg az egyéni feladatok során a hallgatók jellemzően jól teljesítettek, a csoportos munka, például az álhírek kategorizálása és motivációs szándékainak azonosítása, jelentős kihívásokat okozott. Ez arra utalhat, hogy az egyéni kritikai gondolkodás ugyan jól fejleszthető, de az együttműködési készségek és a kollektív elemzés hatékonyságának növelése további támogatást és célzott módszertani fejlesztést igényel.

A kutatás során feltárt generációs különbségek is hangsúlyozzák, hogy a média tudatosság fejlesztésére szolgáló módszereket a célcsoport életkorához és élethelyzetéhez kell igazítani. Míg a nappali tagozatos hallgatók inkább tanulói szerepből közelítenek a témához, addig a levelezős hallgatók esetében a szülői és szakmai szempontok is megjelentek. Ezek a különbségek a képzési anyagok és módszertanok rugalmas adaptációját, ezzel együtt a civil szervezetek és a felsőoktatási intézmények szorosabb együttműködését teszik szükségessé.

Az oktatói gyakorlatot vizsgálva kiderült, hogy a felsőoktatásban dolgozó oktatók többsége nem használ civil szervezetek által fejlesztett forrásanyagokat, és sok esetben nem is ismeri ezek létezését vagy relevanciáját. Ez az eredmény rámutat arra, hogy a civil szervezetek anyagainak beépítése az egyetemi oktatásba további oktatói képzéseket és a kutatási eredmények és lokális jó gyakorlatok tudatosabb népszerűsítését igényli. Enélkül a tananyagok alkalmazása szórványos marad, és nem éri el majd a kívánt hatást.

A kutatás – a kis mintaszám és a reprezentativitás nyilvánvaló hiánya mellett – fel-

vetett néhány fontos kérdést is, amelyek szintén további vizsgálatot igényelhetnek:

Hogyan lehetne hatékonyabban fejleszteni a csoportos feladatok során szükséges együttműködési készségeket? Hogyan használhatók ki a hallgatók digitális eszközei és közösségi média platformjai még hatékonyabban a médiaértés fejlesztésére, illetve hogyan lennének integrálhatók a mesterséges intelligencia alapú eszközök a képzési folyamatba? Milyen módszerekkel, képzések és együttműködések segítségével lehetne a civil szervezetek anyagait szélesebb körben bevonni a felsőoktatásba, és miként lehetne növelni ezek ismertségét az oktatók körében? Van-e, és ha igen mi a feladata a felsőoktatási intézményeknek abban, hogy a civil szervezetek támogatottsága ne erodáljon tovább a jelen politikai kommunikáció eredményeként?

A kutatás eredményei és a felmerülő kérdések is rámutatnak arra, hogy a – jelenleg a legnaprakészebb és legrugalmasabb módon a civil szervezetek által végzett – médiatudatosság-fejlesztés a kortárs oktatás kulcsfontosságú feladata, amely nemcsak az egyéni kompetenciák növelését, hanem a társadalmi felelősségtudat és a demokratikus működés fenntarthatóságát is tudatosan, szervezeten és az alapfokú oktatástól kezdve a felsőoktatásig, s akár azon túl is kell, hogy támogassa.

Irodalom

- Bacsa-Bán A. (2020): Multimédia a Dunaújvárosi Egyetemen. In: *XXVI. Multimédia az oktatásban nemzetközi konferencia, plenáris előadások*. (2020. június 11.)
- Bernhard-Skala, C.–Bolten-Bühler, R.–Koller, J.–Rohs, M.–Wahl, J. (2021): Impuls für eine erwachsenenpädagogische Digitalisierungsforschung. In Christian Bernhard-Skala, Ricarda Bolten-Bühler, Julia Koller, Matthias Rohs, and Johannes Wahl (Eds.), *Erwachsenenpädagogische Digitalisierungsforschung. Impulse–Befunde–Perspektiven*, pp. 19–36.
- Bodó B. (2013): *OPEN-SOURCE KULTÚRA*. Budapest: Typotex.
- EU (2009): A digitális környezethez igazodó médiaműveltség. *Bizottság 2009/625/EK ajánlása*. <https://eur-lex.europa.eu/HU/legal-content/summary/media-literacy-in-the-digital-environment.html>
- Gyarmati, F. (2023): Iskolások a neten, avagy a közösségi terek vonzása és online magányossága. *Új Médiakultúra Magazin*, 2., (1), pp. 40–47.
- Jenkins, H. (2006): *Convergence Culture: Where Old and New Media Collide*. New York: New York University Press.
- Jelentés (2016): *Az alapvető jogok biztosának Jelentése az AJB-479/2016. számú ügyben*. https://www.ajbh.hu/documents/10180/2500969/Jelent%25C3%25A9s+a+m%25C3%25A9dia%25C3%25A9rt%25C3%25A9s-oktat%25C3%25A1s+helyzet%25C3%25A9r%25C5%2591l+497_2016/41838d72-616e-45bf-8b51-e744c4fa1b59?version=1.0
- Juhász S.–Elekes Z.–Gyurkovics J. (2016): A tudáshálózatok időbeli változásának vizsgálati lehetőségei. *Közgazdasági Szemle*, 63., pp. 1375–1388.
- Kormányrendelet (2024): *A nevelési-oktatási intézményekben a tiltott és a használatában korlátozott tárgyak köréről*. 245/2024. (VIII. 8.) <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a2400245.kor>
- Kókuti, T. (2020): Képzésmódszertani megfontolások vs. hallgatói attitűdvizsgálat. In: H. Varga Gyula (Szerk.): *Személyközi és médiakommunikációs tudatosság az iskolában*. Budapest: Hungarovox

Kiadó. pp. 290–303.

- Kócuti T. (2021): Hallgatói munkaérték-preferenciák a digitális oktatási formák bevezetésének fázisában
In: Balázs, László (Szerk.): *Digitális kommunikáció és tudatosság*. Budapest: Hungarovox, pp. 65–77.
- Livingstone, S.–Helsper, E. (2007): Gradations in digital inclusion: Children, young people and the digital divide. *New Media & Society*, 9., (4.), pp. 671–696.
- Maksa Gy. (2009): Tapasztalatok. Szíjártó Imre A mozgóképkultúra és médiaismeret tanításának módszertana című könyvéről. *Médiakutató*. https://mediakutato.hu/cikk/2009_01_tavas/09_szijarto_imre_konyverol
- MTA (2023): *A Magyar Tudományos Akadémia Filozófiai és Történettudományi Osztálya Művészettörténeti Tudományos Bizottságának tiltakozása a művészettörténet tárgy megszüntetése ellen a gimnáziumi alaptantervben*. 2023. December 20. <https://mta.hu/ii-osztaly/tiltakozas-a-muveszettortenet-targy-megszuntetese-ellen-a-gimnaziumi-alaptantervben-113437?mibextid=xfxF2i>
- Nagy K. (2017): *A MÉDIAMŰVELTSÉG MÉDIAPOLITIKAI JELENTŐSÉGE ÉS SZABÁLYOZÁSI KERETEI*. Doktori értekezés. <https://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/nagy-krisztina/nagy-krisztina-vedes-ertekezes.pdf>
- Nagy K. (2018): *Műveltség – média – szabályozás. A médiaműveltség médiapolitikai jelentősége és szabályozási keretei*. Budapest: Gondolat Kiadó–MTA TK Jogtudományi Intézet.
- NAT (2000): *A nemzeti alaptanterv szerepe*. Nemzeti Erőforrás Minisztérium. <http://www.nefmi.gov.hu/kozoktatas/archivum/nemzeti-alaptanterv>
- Nemzeti Média és Hírközlési Hatóság (NMHH) (2020): *Gyermekek a neten és digitális szülőség. Médiahasználat és attitűdök*. <https://nmhh.hu/dokumentum/224643/mediahasznalat2020rovid1109.pdf>
- O. Odorige, C. (2022): Sustaining the social sector. Social enterprise and its challenges. In: *Megújuló közgazdaságtan*. Dunaújváros: DUE Press, pp. 101–108.
- Süss, D.–Lampert, C.,–Trültzsch-Wijnen, C. W. (2018): *Medienpädagogik*. Springer VS.
- Szíjártó I. (2008): *A mozgóképkultúra és médiaismeret tanításának módszertana*. Budapest: Pedellus.
- Szóke-Milinte E. (2023): Pedagógiai kommunikáció az információs társadalomban. *Magyar Nyelvőr*, 147., különszám: *DIGITALIZÁCIÓ, PEDAGÓGIA, LINGVISZTIKA*, pp. 583–622., DOI: 10.38143/Nyr.2023.5.583
- Szűts Z.–Szűts-Novák R. (2023): A social media és az okoseszközök kommunikáció jellemzőinek hatása a pedagógiára.: Elméleti alapvetés a kommunikációs és a neveléstudomány kapcsolatáról. *Magyar Nyelvőr*, 147., (5.), pp. 565–582.
- Szűts-Novák R.–Szűts Z. (2019): A tanári kompetenciák néhány kérdése Imre Sándor pedagógiai rendszerében. *Különleges Bánásmód*, 5., (2.), pp. 55–62.

Internetes források

- Bajka Gy. (2023): *A kritika értéke. A médiakritika, mint a felnőttoktatás egyik célja*. <https://epale.europa.eu/hu/blog/kritika-erteke-mediakritika-mint-felnottoktatasa-egyik-celja>
- EUR-Lex (2024): *Civil társadalmi szervezet*. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=LEGISSUM:civil_society_organisation
- Neuberger E. (2020): Most megszüntetni a médiaismeret tantárgyat olyan, mint monszun idején megszabadulni az esőkabátoktól. <https://444.hu/2020/01/13/most-megszuntetni-a-mediaismeret-tantargyat-olyan-mint-monszun-idejen-megszabadulni-az-esokabatoktol>
- Pázmány Péter Katolikus Egyetem (PPKE) (2024): *Tantárgy adatlapja. Médiajártasság*. <https://ppke.hu/tantargyak/mediajartassag-bmnm11000m>
- Rohs, M. (2023): *Keynote: Der Wert der Kritik. Medienkritik als Ziel von Erwachsenenbildung. "Fact or*

Fiction? Teaching Critical Media Literacy in Adult Education Conference, EPALE and Erasmus+, Vienna, June 14, 2023.

Notes

¹ Általában a következő sajátos jogokat tartják számon a harmadik generációs jogok kategóriájában: a fejlődéshez, a békéhez, az egészséges környezethez, továbbá az emberiség közös örökségének kiaknázásában való részvételhez való jog, illetve a kommunikációhoz és a humanitárius segítséghez való jog.

² Közszolgáltatások jelentése: az állampolgárok mindegyike vagy többsége igénybe veszi, vagy veheti; ingyenesen vagy az értéküknél jóval alacsonyabb áron elérhető. (NKE, 2024)

³ A közjóság definíciója szerint olyan termék vagy szolgáltatás, amelynek fogyasztásából nem lehet másokat kizárni, és a fogyasztók között nincs verseny a termékért, tehát nem is zavar senkit, ha mások is fogyasztják. A közkincs olyan szellemi érték (alkotás), mely mindenki számára hozzáférhető, és a közösség minden tagjának egyaránt szellemi gazdagodására szolgál. A szintetikus közkincs esetében sem kell külön engedélyt kérni a használatához (a törvényi közkincshez hasonlóan), de nem azért nem kell, mert nincs gazdája, hanem pont azért, mert van (és az már engedélyt adott) (Bodó, 2013: 159).

A kulturális javak kiemelkedő értékkel rendelkező anyagi, szellemi jóságok.

E helyütt egymással csereszabatos fogalmakként használjuk ezeket.

⁴ A FILTER-teszt lényege a jó kérdések megfogalmazása, ami a válaszokon keresztül segít megítélni, hogy megbízható-e az adott információ. Ennek elemei: Forrás, Időpont, Logika, Tényellenőrzés, Emóciók, Részrehajlás.